

Správy – Reports

Aktuálne otázky ekonomiky lesného hospodárstva SR

Národné lesnícke centrum – Lesnícky výskumný ústav Zvolen v spolupráci s Ministerstvom pôdohospodárstva a rozvoja vidieka SR Bratislava a Slovenskou lesníckou spoločnosťou usporiadali dňa 8. decembra 2011 odborný seminár „Aktuálne otázky ekonomiky LH SR“. Cieľom seminára bolo prerokovať v kruhoch širokej lesníckej verejnosti aktuálnu situáciu a ekonomické problémy lesného hospodárstva SR. Seminár sa konal už po 10-krát. V rámci seminára boli prezentované ekonomické výsledky LH SR za rok 2010. Dôležitou časťou seminára bola prezentácia ekonomických, sociálnych a ekologických dopadov obmedzení ochrany prírody a krajiny. Ďalšie príspevky boli zamerané na hodnotenie a vplyv náhodných ťažieb na lesnícke subjekty a trh s drevom, manažment lesov z hľadiska ich hydrických funkcií a ekonomické hodnotenie prírodoochranných funkcií lesných ekosystémov. Takisto sa prezentoval vývoj k prírode šetrných technológií prostredníctvom pracovníkov firmy Design v priemysle – vyvážacie minisúpravy v lesnom hospodárstve – „železný kôň“.

Príspevok **Ing. Miroslava Kovalčík, PhD.** prezentoval ekonomické výsledky lesného hospodárstva SR v roku 2010. Celkové tržby LH v roku dosiahli hodnotu 478,82 mil. € a oproti minulému roku vzrástli o 24 %, najmä v dôsledku zvýšenia cien dreva a mierneho zvýšenia dodávok dreva. V roku 2010 dodali subjekty obhospodarujúce lesy na Slovensku na trh 9 599 tis. m³ dreva a medziročne vzrástli dodávky dreva o 5,6 %. Zvýšenie dodávok dreva v poslednom období je ovplyvnené najmä náhodnými ťažbami v dôsledku pôsobenia škodlivých činiteľov, ale aj zvýšením zásob dreva v lesoch vo vyšších vekových stupňoch. Zlepšila sa aj štruktúra sortimentov dreva. Ihličnaté piliarske sortimenty mali podiel 58 % a listnaté piliarske sortimenty 39 % z celkových dodávok. Celkovo sa v roku 2010 vyviezlo 2 564 tis. m³ surového dreva v celkovej hodnote 187,5 mil. €. Naproti tomu sa doviezlo 650 tis. m³ surového dreva v celkovej hodnote 21,6 mil. €. Celkové náklady dosiahli výšku 460,71 mil. € a najviac vzrástli materiálové náklady vrátane odpisov v dôsledku realizácie výkonov lesníckych činností dodávateľsky. Materiálové náklady predstavujú okolo 50 % celkových nákladov. V roku 2010 tento podiel sa ešte výraznejšie zvýšil, hlavne v dôsledku spresnenia metodiky zisťovania údajov za neštátny sektor. Vysoký podiel materiálových nákladov je z toho dôvodu, že v lesnom hospodárstve sa zvyšuje realizácia výkonov lesníckych činností dodávateľsky a tieto sú zahrnuté v týchto nákladoch. Osobné náklady predstavujú podiel zhruba 27 %, v roku 2010 sa ich podiel znížil na 22,5 %. V roku 2010 klesol počet zamestnancov lesných podnikov o 6 % na 9,3 tis. zamestnancov. Zvýšenie priemernej mzdy o 10 % na 676 € v roku 2010 je kryté nárastom produktivity práce z pridanej hodnoty. Ostatné náklady dosahujú zhruba 20 až 25 % podiel na celkových nákladoch lesných podnikov. Čiastočné oživenie lesného hospodárstva sa prejavilo aj v najdôležitejšom ekonomickom ukazovateli – dosiahnutom zisku za podnikateľské subjekty. Na priaznivý vývoj hospodárskeho výsledku vplývali najmä zvýšené náhodné ťažby (pokračovanie spracovania kalamitných smrekových porastov), zvýšenie priemerného speňaže-

nia sortimentov surového dreva vplyvom zvýšeného dopytu po dreve ako aj úsporných opatrení v nákladových činnostiach (v oblasti režijských nákladov, opráv a údržieb a pod.). Kladný hospodársky výsledok bol dosiahnutý i znížením nákladov v pestovnej činnosti, čo však bolo na úkor lesa. Výrazné rozdielne hospodárske výsledky sú dosiahnuté v štátnych a neštátnych lesných podnikoch, ktoré sú spôsobené najmä nákladmi na správu neodovzdaných lesov so zákazom ťažby dreva, majetkové usporiadanie, správu vodných tokov a hradenie bystrín, protipovodňové opatrenia a ostatné činnosti, ktoré súvisia s poskytovaním služieb pre verejnosť (chov zubrov a jedinečného genofondu muránskych koní, múzeum, správa parkov, práce s verejnosťou a iné). Svetová finančná a ekonomická kríza sa prejavila v odvetví LH najmä v poslednom štvrtroku 2008 a v prvom polroku 2009. Hlavné dopady na LH sa prejavili v dopyte po sortimentoch surového dreva prostredníctvom zníženia predajných cien a problémoch pri predaji, znižovaní objemu pestovných prác a prác v ochrane lesa. V roku 2010 nastalo mierne oživenie, ceny dreva vzrástli a tým sa zlepšila väčšina ekonomických ukazovateľov.

Celkové finančné dopady ochrany prírody na Slovensku boli podľa štúdie **Ing. Martina Moravčíka, CSc.** a kol. kalkulované vo výške 26,99 mil. € ročne a celkové sociálno-ekonomické dopady odvodené na základe výnosov drevospracujúceho priemyslu vo výške 169,27 mil. €. Tieto finančné dopady spôsobujúce majetkovú ujmu sú čiastočne kompenzované finančnými príspevkami najmä podľa § 61 (1,431 mil. € priemerne ročne) a platbami v rámci Programu rozvoja vidieka SR 2007 – 2013 (0,704 mil. € priemerne ročne). Na kompenzáciu ujmy získava štátna ochrana prírody prostriedky z verejných zdrojov (štátny rozpočet, prostriedky EÚ). Preto tieto platby neznižujú celkové finančné dopady ochrany prírody na finančné zdroje štátu. Celkové sociálno-ekonomické dopady vyčíslené zo zákazu spracovania kalamitného dreva v chránených územiach spôsobujú okrem uvedených finančných strát tiež stratu 2 268 pracovných miest prevažne vo vidieckych – znevýhodnených oblastiach, čím vznikajú štátu výdavky na podporu v nezamestnanosti, platieb zdravotného poistenia, resp. je potrebné podporovať vytváranie pracovných miest v iných sektoroch hospodárstva. K ďalšej strate pracovných miest, s ktorou sa v uvedenej kalkulácii nepočítalo, dochádza v dodávateľských a nadväzujúcich sektoroch, a to zhruba v počte 4 000 pracovných miest. Je to najmä v dodávateľských sektoroch lesného hospodárstva (400) a drevospracujúceho priemyslu (2 200) a v nadväzujúcich sektoroch DSP, napr. tlač a polygrafia (1 400 pracovných miest). Okrem vyššie uvedených skutočností spôsobujú obmedzenia ochrany prírody mnoho ďalších negatívnych sociálno-ekonomických a finančných dopadov, ktorých vyčíslenie sme kvôli ich komplikovanosti nevykonali, a ktoré sa v rôznej miere dotýkajú aj lesníckeho sektora. Sú to najmä:

- zvýšené náklady na protipožiarnu ochranu chránených území,
- obmedzovanie intenzifikácie lesného hospodárstva – nevyužívanie existujúceho prírodného potenciálu na zvyšovanie ekonomickej životaschopnosti lesníckeho sektora,

- nárast byrokracie – zvyšovanie počtu a predlžovanie zbytočných legislatívnych konaní,
- obmedzenia a predražovanie investícií – problémy s výstavbou diaľnic, neschvaľovanie výstavby priemyselných parkov, rekreačných stredísk a pod.,
- dopady chýbajúcej infraštruktúry na rozvoj regiónov, bezpečnosť a zdravie obyvateľstva, možnosť cestovania v regióne vrátane sťaženého dochádzania za prácou,
- zvýšené náklady na bezpečnosť a ochranu zdravia návštevníkov prírody.

Príspevok **doc. Jozefa Suchomela, CSc. a Ing. Miloša Gejdoša, PhD.** sa zaoberal analýzou vývoja náhodných ťažieb v stredo- európskom priestore a podrobne sa analyzoval vývoj za Slovensku republiku. Autori popísali konkrétne problémy lesníckeho a drevospracujúceho sektora v súvislosti s rastúcou intenzitou tohto fenoménu, vrátane problémov, ktoré vyplývajú z legislatívnych rozporov. Z dlhodobého hľadiska je na Slovensku trvalo vysoký podiel náhodných ťažieb dreva (za posledných 5 rokov viac ako 60 % zo všetkých ťažieb dreva) čo má samozrejme negatívny vplyv na stabilitu lesných porastov a zvyšovanie náročnosti zabezpečovania lesníckych úloh (zalesňovanie, zabezpečovanie a výchova lesných porastov). Časť práce bola venovaná otázke vplyvu náhodných ťažieb na trh s drevom a z toho vyplývajúcich problémov. V príspevku autori stanovili základné tézy pre smerovanie lesného hospodárstva, vzhľadom na zvyšujúcu sa intenzitu náhodných ťažieb dreva.

Ing. Matej Schwarz prezentoval vo svojom príspevku manažment lesov z hľadiska hydrických funkcií lesa vrátane rôznych príkladov zo zahraničia. Voda, resp. hydrické funkcie lesa, sú všeobecne považované za jedny z najvýznamnejších „produktov“ lesa. Preto sa všeobecne očakáva, že tieto „produkty“ sú jedným z hlavných kandidátov na získanie platieb do lesného hospodárstva, ktoré by konečne umožnili prechod na skutočné polyfunkčné lesníctvo, v ktorom by sa drevo stalo len jedným z rovnocenných zdrojov príjmov. Treba však konštatovať, že najmä v slovenskom lesníctve zatiaľ chýbajú nielen praktické implikácie tejto myšlienky, ale dokonca aj akákoľvek jasnejšia predstava o základných východiskách a princípoch takýchto platieb. Hlavné otázky, ktoré je pre akýkoľvek zavádzaním platieb nutné vyriešiť je kto má platiť, za čo a koľko. Na Slovensku v súčasnosti prevláda názor, že platiť by mal bližšie neidentifikovaný štátny subjekt, prípadne miestna samospráva. Vážnejšie mienené pokusy nájsť iného platcu, s konkrétnejšími záujmami na daných službách, sa zatiaľ (v prípade hydrických funkcií) prakticky neuskutočnili. Odpoveďou na otázky „za čo“ a „koľko“ sú najčastejšie len pokusy o vyčíslenie pomerne abstraktnej spoločenskej hodnoty hydrických funkcií lesa, bez presnejšej identifikácie skutočných vplyvov lesa na kvalitu či kvantitu vody. Navyše, prekonané „mýty“ o vplyvoch lesa na vodu pretrvávajú na Slovensku vytrvalejšie než v mnohých iných krajinách. Prechod k skutočne polyfunkčnému obhospodarovaniu lesov a k začatiu využívania platieb za environmentálne služby pre naplnenie tohto cieľa, si vyžaduje zmeniť doterajší prístup k ich navrhovaniu. Jednou z možností sa ukazuje spočítka sa orientovať na najnespornejšie prípady, v ktorých sú výška platieb a ich platca (odberateľ služieb) najľahšie identifikovateľné.

Príspevok **Ing. Jozefa Tutku, CSc.** pojednával o identifikácii, charakteristike a ekonomickej kvantifikácii užitočnosti a možnostiach ekonomickeho hodnotenia užitočnosti prírodoochranej funkcie lesa. Popisoval sa obsah a význam prírodoochranej funkcie lesa a metódy uplatňované pre oceňovanie prírodoochranej funkcie lesa. Autor prezentoval čiastkové výsledky ekonomickeho hodnotenia tejto funkcie. Výška náhrady za obmedzenia bežného obhospodarovania v sieti chránených území SR je vo výške 14,26 mil. € ročne a vo výške 10,52 mil. € ročne v sieti chránených vtáčích území a území európskeho významu na lesných pozemkoch.

Ing. Zuzana Sarvašová, PhD. a kol. prezentovala štrukturálne zmeny štátnych lesných podnikov pobaltských krajín. Všetky post-

komunistické krajiny v strednej a východnej Európy prešli prechodom z jednej politickej kultúry (na základe centrálne plánovanej ekonomiky) na radikálne odlišnú (trhové hospodárstvo). Tieto zmeny sa dotkli aj lesného hospodárstva daných krajín a objavili sa nové javy: reprivatizácia lesných pozemkov a nové druhy vlastníctva (súkromné, obecné, atď.), vytvorenie voľného trhu s drevom, zvýšenie exportu dreva a vznikli aj súkromné podnikateľské drevárske spoločnosti a obchodníci s drevom. Všetky tieto zmeny spôsobili zmeny a reštrukturalizáciu odvetvia a ovplyvnili výrazne štátne lesné podniky a ich obchodnú činnosť. Väčšinou boli tieto zmeny závislé na vládnej politike a aktivite a sile jednotlivých záujmových skupín. Podniky štátnych lesov v krajinách bývalého východného bloku sa od zmien v roku 1989 rôzne reorganizovali. Predkladaná štúdia sa zamerala na štrukturálne zmeny stavu lesných podnikov v Estónsku, Lotyšsku a Litve a porovnáva ich so situáciou na Slovensku. Hlavným cieľom štúdie bolo popísať zmeny v štátnych lesných podnikoch v priebehu posledných 20 rokov. Analýza sa týkala: organizačných zmien (napr. právny status, počet podnikov), zmien spôsobu realizácie lesníckych činností a zamerania štátnych podnikov vo vzťahu k funkciám lesa vo vybraných krajinách. Štátne lesné podniky boli transformované na samostatné ekonomicke subjekty, ako súčasť celkovej ekonomickej reformy po roku 1990. Vo väčšine prípadov v strednej a východnej Európe, bola transformácia spojená alebo nasledovaná privatizáciou pološtátnych podnikov. Organizačné zmeny štátnych lesných podnikov priniesli zmeny právnej formy a zníženie počtu organizácií. Zmeny spôsobu vykonávania lesníckych činností (outsourcing) majú za dôsledok zníženie počtu pracovníkov. Zmeny funkcií štátnych podnikov vo vzťahu k napĺňaniu požiadaviek zo strany národných vlád (napr. príspevky do štátneho rozpočtu) a k záväzku napĺňať ciele EÚ (napr. v oblasti ochrany prírody a zachovania biodiverzity) majú za následok orientáciu podnikov na verejnoprospešné činnosti a hľadanie dostatku zdrojov na ich realizáciu. Na základe analýzy možno identifikovať spoločné prvky reformy štátnych lesných podnikov:

- reformy boli vykonané v dôsledku zavedenia trhového hospodárstva, privatizácie, reštitúcie a nízkej účinnosti minulých inštitucionálnych štruktúr;
- reformné procesy sú dlhotrvajúce, realizované postupne, niekedy aj protichodné a často prinášali rôzne riziká a trenice medzi zúčastnenými stranami;
- ochrana životného prostredia a manažment prírodných zdrojov v poslednej dobe (po vstupe do EÚ) nadobudol na dôležitosť v rámci trvalo udržateľného obhospodarovania lesov, a spolu so sociálnymi otázkami sa zdá, že bude zohrávať čoraz väčšiu úlohu v multifunkčnom využití lesov, v ekosystémových službách, atď.

Ing. Milan Marušiak a kol. prezentoval vyvážacie minisúpravy v lesnom hospodárstve – tzv. „železný kôň“. Vyvážacie minisúpravy, nazývané tiež „železný kôň“ sa v lesnom hospodárstve SR používajú viac ako 30 rokov. Určené sú hlavne na prebierkové a náhodné ťažby, na vyťahovanie menších stromov z lesného porastu na hromady, kde hmotnosť nakladaných stromov a kmeňov umožňuje ručnú manipuláciu s drevom. Väčšinou sa tieto súpravy používajú vo variante s pásovým podvozkom. Drevo je dopravované v polozávese, alebo pomocou príviesného vozíka. Súpravy sú dodávané so širokým sortimentom príslušenstva. Medzi základné príslušenstvo patrí približovací navijak. Cieľom vývoja týchto minisúprav je náhrada živého koňa mechanizovaným dopravným prostriedkom, ktorý by v maximálnej možnej miere mohol vykonávať všetky jeho činnosti. Autor stručne popísal niektoré vyvážacie minisúpravy, vyrábané v minulosti a v súčasnosti, ako napr. lesný pásový vyťahovač LPV 20, lesný vyťahovač LESAN 50, malý pásový nosič MPN 3,7 kW, železný kôň Lennartsfors IH 2013 PW, motorový kôň MK 13, železný kôň Kapsen. Konštruktéri vo firme Design v priemysle, s. r. o. sa rozhodli revitalizovať projekt vyvážacej minisúpravy, ktorá sa zara-

ďuje do kategórie malých pásových vozidiel, slúžiacich na manipuláciu s drevom v ťažko prístupných terénoch. Projektu má pracovný názov ZK Norik. V budúcnosti sa predpokladá rozšíriť túto minisúpravu o rôzne prídavné zariadenia, ktoré bude možné inštalovať po demontáži plošiny a navijaka, napr. kosacie zariadenie, prívesný vozík, štiepkovač, cisterna na hasenie lesných požiarov, vŕtacie zariadenie a pod.

PodĎakovanie

Tento článok vznikol vďaka podpore v rámci operačného programu Výskum a vývoj pre projekt: „Dobudovanie centra excelentnosti: Adaptívne lesné ekosystémy, ITMS 26220120049“ spolufinancovaných zo zdrojov Európskeho fondu regionálneho rozvoja.

Miroslav KOVALČÍK

Národné lesnícke centrum - Lesnícky výskumný ústav Zvolen

T. G. Masaryka 22

SK – 960 92 Zvolen

e-mail: kovalcik@nlcsk.org